

COLECȚIE COORDONATĂ DE **BOGDAN-ALEXANDRU STĂNESCU**

Anansi
CLASIC

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea literară din care fac parte Ministerul Federal al Afacerilor Europene și Internaționale din Republica Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundația Culturală Elvețiană Pro Helvetia, Grupul de Interes Übersetzerinnen Übersetzer (Literaturhaus Wien) din partea Ministerului Federal pentru Artă, Cultură, Servicii Publice și Sport al Republicii Austria, Goethe-Institut, Fundația S. Fischer, Agenția Slovenă de Carte, Ministerul Culturii și Massmediei din Republica Croația, Ministerul pentru Societate și Cultură al Principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și al Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România, Ministerul Educației, Științei, Culturii și Sportului din Muntenegru, Târgul de Carte de la Leipzig, Ministerul Culturii din Republica Macedonia de Nord și Ministerul Culturii din Republica Bulgaria.

DAVID
ALBAHARI

Götz și Meyer

Traducere din limba sârbă și note de
Octavia Nedelcu

EDITORI:

Magdalena Mărculescu
Silviu Dragomir

FONDATOR:

Ion Mărculescu, 1994

DIRECTOR EDITORIAL:

Bogdan-Alexandru Stănescu

REDACTARE:

Magda Achim

DESIGN:

Andrei Gamaș

DIRECTOR PRODUCȚIE:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Mihaela Gavriloiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ALBAHARI, DAVID

Götz și Meyer / David Albahari ; trad. din lb. sârbă și note de
Octavia Nedelcu. - București : Pandora M, 2026

ISBN 978-606-978-903-2

I. Nedelcu, Octavia (trad. ; note)

821.163.41

Titlul original: *Gec i Majer*

Autor: David Albahari

Copyright © 1998 by David Albahari

Translated from the Serbian language: *Gec i Majer*

First published by: Stubovi Kulture, Belgrade

Copyright © Pandora M, 2026,
pentru ediția în limba română

Copyright © TRADUKI, 2026,
pentru traducerea în limba română

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
www.pandoram.ro

ISBN: 978-606-978-903-2

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

Götz și Meyer. Nu i-am văzut niciodată, pot doar să mi-i imaginez. În asemenea cupluri, unul e de obicei înalt, celălalt, scund, dar, din moment ce amândoi erau subofițeri SS¹, e ușor de presupus că erau mai înalți, poate chiar de aceeași înălțime. Presupun că standardele de înrolare în rândul unităților SS erau extrem de stricte și cu siguranță nu se acceptau membri sub anumite limite de înălțime. Unul dintre cei doi, afirmă martorii, intra în lagăr, se juca cu copiii și îi lua în brațe, ba chiar le dăruia bomboane de ciocolată. E nevoie de atât de puțin să-ți imaginezi o altă lume, nu-i așa? Iar Götz, ori poate Meyer, se urca apoi în cabina camionului său și se pregătea de o nouă călătorie. Nu era vorba de o distanță mare, dar Götz, ori Meyer, abia aștepta ca vântul să bată prin fereastra deschisă. Între timp, copiii se întorceau radioși la mamele lor. Cu siguranță, Götz și Meyer nu erau niște novici. Deși nu era o misiune crucială — era vorba doar de vreo cinci mii de suflete —, ca să fie

1. Abreviere de la *Schutzstaffel* (germ.) — Eșalonul de protecție. Inițial, o organizație paramilitară care asigura securitatea Partidului Nazist.

eficientă, trebuia dusă la îndeplinire de persoane de încredere. E foarte posibil ca Götz și Meyer să fi avut pe vestoanele lor de subofițeri vreo medalie. Nu m-ar fi mirat. Mai degrabă aș fi fost surprins ca vreunul din ei să poarte mustață. Nu mi-l pot imagina nici pe Götz, nici pe Meyer cu mustață. De fapt, nu mi-i pot imagina deloc, iar mustața nu mă ajută defel. Cel mai simplu ar fi, bineînțeles, să mă folosesc de niște stereotipuri: păr blond, ten deschis la culoare, obraji palizi și privire de oțel, dar n-aș face altceva decât să demonstrez cât de mult sunt influențat de propagandă. Rasa superioară de-abia se contura, iar Götz și Meyer erau doar o verigă în lanțul care urma să ajungă în viitorul îndepărtat. Dar ce verigă erau ei! Pe vremuri, tocmai astfel de misiuni mărunte, așa cum era a lor, constituiau fundația unui edificiu uriaș; de calitatea lor depindea siguranța temeliei. Nu susțin că Götz și Meyer ar fi conștientizat acest lucru, poate că doar își făceau datoria conștiincios, ca la orice alt loc de muncă, dar, fără îndoială, știau în ce constă munca lor. Misiunea lor, mai precis, pentru că așa o numeau, asta și era: o misiune, un ordin, o comandă, o terminologie militară care aici nu puteau fi evitate. Până la urmă, Götz și Meyer erau cadre militare și loialitatea lor față de Reich și Führer nu putea fi pusă la îndoială. Chiar și atunci când intra în lagăr, când îi ridica în brațe pe copii, Götz, ori poate Meyer, nu se gândea nicio clipă la ce urma să se întâmple. La urma urmei, totul făcea parte dintr-un angrenaj uriaș, fiecare cu soarta lui, și

nimeni, cu atât mai puțin Götz sau Meyer, n-ar fi putut să schimbe acest lucru. De aceea era cu copiii doar când se afla în lagăr. După ce mângâia și ultimul căpșor ciufulit, împărțea ultima bomboană și lăsa jos ultima pereche de piciorușe pe pământul uscat, copiii dispăreau din mintea lui, iar el revenea la fanteziile lui. Götz, ori poate Meyer, își dorise dintotdeauna să fie pilot de avioane militare. N-am nicio dovadă că asta își dorea cu adevărat, dar îmi place ideea că ar urca în cabina camionului său ca în cabina unui bombardier, îmbrăcat cu o jachetă de piele, dar fără să-și pună pe cap chipiul de pilot pentru că se cam jenează s-o facă în prezența partenerului său. Camionul era marca Saurer, de cinci tone, de tip dubă, înalt de 1,7 metri și lung de 5,8 metri, care se încuia ermetic. La început, Gestapoul folosea camioane mai mici, dar marca Saurer produsă la Belgrad făcea parte din altă serie de autovehicule, mult mai performante: în ele, după spusele unor martori, puteau încăpea chiar o sută de persoane. În baza acestei informații se putea face un calcul simplu, și anume că pentru a transporta cinci mii de suflete, era nevoie să faci cel puțin cincizeci de drumuri. În timpul acestor transporturi, sufletele deveneau cu adevărat suflete, dar nu mai aveau formă umană. Götz și Meyer știau fără îndoială ce se întâmplă în partea din spate a camionului, dar cu siguranță nu ar fi descris niciodată cele întâmplate. Oamenii pe care-i transportau n-aveau suflet, era îndeobște un fapt bine cunoscut! Nu erau decât putregai pe fața pământului! Așadar, zi de zi

faceau același lucru, devenind o rutină. La început, Götz, ori poate Meyer, conducea camionul la intrarea în lagăr, apoi Götz, ori poate Meyer, deschidea ușa din spate a dubei. În ordine și liniște, deținuții urcau în camion: femei, copii și uneori câte un bătrân. Înainte își lăsau lucrurile în alt camion, parcat în incinta lagărului. Erau convinși că în sfârșit sosise momentul să fie transportați în România, deși se vorbea și despre Polonia, de parcă asta ar fi avut vreo importanță, important era să plece din locul acela oribil. Oriunde i-ar fi dus, nu putea fi mai rău, iar pe fețele lor se citea o expresie de ușurare. Nu știu unde se aflau în acele momente Götz și Meyer. E posibil să fi stat în cabina camionului, ori poate că aveau de îndeplinit unele obligații birocratice, să semneze foaia de parcurs, să completeze formulare. Orice ar fi fost, în momentul în care urmau să plece, venea un gardian neamț, prelua documentele, confirma că încărcătura e completă și că totul se desfășoară potrivit programului stabilit. Și nici nu se putea altfel, pentru că podul de pe râul Sava fusese avariat, iar circulația se desfășura alternativ, pe un singur sens. Camionul trebuia să ajungă exact în momentul când se deschidea sensul spre Belgrad. Trecerea frontierei se făcea fără oprire, aveau permise și plăcuțe de înmatriculare speciale, iar comandantul lagărului îi escorta într-o mașină specială. După ce traversau podul și se depărtau puțin, se opreau la marginea drumului, iar Götz, ori poate Meyer, cobora, se băga sub Saurer și cupla țeava de eșapament la un orificiu din

podeaua caroseriei. După asta, Götz și Meyer nu mai aveau nimic altceva de făcut decât să conducă, firește. Camionul cu lucrurile deținuților îi depășise de mult. Dar sufletele din dubă, încă nu. Ele urmau să-și ia zborul împreună doar când camionul ajungea la destinație. Ușa se deschidea, cadavrele se rostogoleau afară, soldații germani întorceau privirea, iar prizonierii sârbi începeau descărcarea. Era vorba de un grup de șapte prizonieri, selectați special pentru această muncă. Se spune că inițial ar fi fost cincini, dar dat fiind volumul mare de muncă — trebuiau să descarce cadavrele, să astupe gropile cu pământ cât mai repede —, șapte, mai probabil. Dacă la început aceștia apucau cadavrele cu grijă — era vorba totuși de un om mort, o femeie sufocată ori un copil chircit —, mai târziu îi manevrau cum se nimerea, nu era timp să-ți exprimi respectul când erau atât de mulți și când fiecare era mai greu decât orice altă ființă vie. Moartea cântărește greu. Moartea e o povară grea. Un alt grup de prizonieri săpa gropile și, chiar dacă primii șapte nu-i văzuseră niciodată, gropile erau întotdeauna pregătite înainte de venirea lor, ceea ce era un soi de consolare. Ce făceau în acest răstimp Götz și Meyer? Presupun că stăteau de vorbă cu șeful lagărului, unul dintre ei fuma, cu siguranță, și mai trebuia să se bage sub camion să pună la loc țeava de eșapament. Puțin câte puțin, trecea și ziua aceea. Mereu era ceva de făcut. Götz și Meyer își ocupau locurile în cabina camionului, comandantul lagărului urca în mașină, cei patru gardieni nemți îi

escortau pe cei șapte deținuți sârbi în camionul lor. În urma lor rămâneau gropile proaspăt astupate cu stratul de pământ care de a doua zi începea să se vâlurească și să se lase. Nu se mai putea face nimic, ar fi putut să-și spună Götz și Meyer, fiecare slujbă își are riscurile ei. Conduceau camionul încet, fără grabă. Mai târziu, spre seară, unul dintre ei citea o carte, iar celălalt ieșea la plimbare. Nu se putea spune că responsabilitățile de peste zi lăsaseră urme, nu îi apăsau scenele cumplite, nu aveau coșmaruri. Erau chiar binedispuși, aveau poftă de mâncare, nici urmă de gânduri sumbre, nici măcar de nostalgie după locul de baștină. În realitate, erau cea mai bună dovadă a gradului în care contribuie evoluția tehnologiei la călirea echilibrului personalității umane. Erau dovada vie că Reichsführerul¹ Himmler avusese dreptate afirmând că un mod mai uman de exterminare ar scădea sentimentul de vinovăție al reprezentanților trupelor de asalt, responsabili cu împușcarea evreilor și rușilor. Dar Götz și Meyer nu simțeau nicio povară. Am convingerea că Himmler s-ar fi bucurat dacă i-ar fi cunoscut. În august 1941, undeva lângă Minsk, acesta luase parte la o execuție în masă. Când a aruncat o privire în groapa comună și a văzut că unele victime erau încă în viață, că se chirceau și gemeau de durere, i s-a făcut rău. Nu știu dacă a vomat și și-a pătat uniforma lui impecabilă, dar paloarea feței și tremurul genunchilor nu făceau deloc cinste unui ofițer german. De aceea, când s-a întors la

1. Comandant suprem al SS-ului.

Berlin, a dat un ordin serviciilor speciale să studieze și să găsească modalități mai blânde de exterminare care să întărească moralul atât al victimelor, cât și al soldaților desemnați cu lichidarea acestora. Toate problemele acestui ordin au fost rezolvate în mai puțin de patru luni și după primele încercări reușite cu prizonierii sovietici de război de la Sachsenhausen, până în primăvara lui 1942 au fost fabricate aproximativ treizeci de camioane speciale, douăzeci mai mari, ca acest Saurer, și vreo zece mai mici, marca Diamond sau Opel Blitz. Acest camion, trebuie menționat, a avut un predecesor într-un vehicul închis ermetic, folosit în cadrul programului „Eutanasiere” pentru bolnavii psihici, în care victimele erau asfixiate cu monoxid de carbon pur. Această realizare genială care pune în practică ideea lui Himmler și care era evident necesară în dezvoltarea viitoare a tehnologiei de exterminare în masă consta în folosirea gazelor de eșapament ale motorului în locul buteliilor de monoxid de carbon, ceea ce nu doar că ieftinea considerabil procedura, dar și făcea ca interiorul camionului să pară inofensiv, adică un interior *veridic* al unui camion *veridic*, ceea ce, fără îndoială, avea un efect benefic asupra victimelor. Trebuie să recunosc că e dificil să rezști unei astfel de preocupări. S-a dovedit însă că lucrurile nu erau chiar atât de simple, indiferent de îmbunătățirea stării de spirit a victimelor, pentru că descărcarea cadavrelor celor asfixiați provoca membrilor acestor trupe de asalt un stres psihic mai mare decât executarea lor obișnuită prin

împuşcare. În lagărul unde lucrau Götz și Meyer acest lucru a fost rezolvat prin folosirea celor șapte sau cinci prizonieri sârbi. Aceștia transportau morții, îi așezau în gropi și îi acopereau cu pământ. După ce umpleau și ultima groapă, erau la rândul lor executați. Cred că Götz și Meyer au văzut asta, deși e foarte posibil ca, urmând mașina comandantului, să se fi îndreptat spre lagărul evacuat — tot timpul erau chestiuni birocratice care nu puteau fi evitate. Aceasta s-a întâmplat, după cum spun documentele, pe 10 mai 1942. O lună mai târziu, Saurerul s-a întors la Berlin, însoțit de Götz și Meyer. Se rupsesse osia din spate, de aceea era transportat cu trenul. Götz și Meyer aproape sigur au avut un compartiment propriu. Cei patru polițiști germani au primit un compartiment special, o săptămână liberă în plus, de ce nu ar fi avut Götz și Meyer la fel? Nu există niciun fel de indicii despre cum apăruse acea defecțiune, la fel cum nu se știa de ce a staționat camionul timp de o lună, când serviciile lui, după cum se știe, erau atât de necesare în alte locuri. Tot așa nu era deloc clar de ce acea osie, dacă tot se rupsesse, nu o făcuse mai devreme, ca să se fi amânat puțin cursul inevitabil al nenorocirilor. Dumnezeu n-a avut prea mare grijă în zilele acelea de poporul lui ales. Poate că a fost ocupat într-un alt colț de lume, ori poate că a vrut să-i arate poporului său că nu e chiar atât de ales? Dacă nu te mai poți încrede nici în zei, cum să te mai încrezi în oameni? Copiii, de pildă, aveau încredere în Götz, ori poate în Meyer, atunci când acesta, cu

pas hotărât, intra în lagăr, încălzit de soarele de primăvară, îi lua în brațe și le împărțea bomboane. Cât de mult îi iubea Götz, ori poate Meyer, pe copii! E greu să găsești cuvinte potrivite care să descrie căldura pe care o simțea acesta, în timp ce mâna lui se odihnea pe capetele lor ciufulite. În clipele acelea nici măcar nu se gândea la păduchi, deși îi vedea deseori târându-se în părul tuns scurt. Oare aş putea presupune, după aceste gesturi, că Götz, ori poate Meyer, era căsătorit? Că avea soție, poate și copii, undeva în Germania, ori poate în Austria? Celălalt, cel care nu intra în lagăr, cu siguranță nu era căsătorit. Dragostea față de copii nu pică din cer — oricum, Dumnezeu nu era prezent —, ci se învață, la fel ca toate celelalte. Deși, trebuie să recunosc, nu era de neglijat nici gândul că el, celălalt, refuza de fapt să se prefacă. El se afla acolo cu o anumită misiune și nimic altceva nu exista în afară de acea misiune. În timp ce primul era în lagăr, el rezolva probleme administrative sau stătea pe treapta camionului și aștepta. Poate că fuma. Probabil că fuma. De altfel, toată lumea fuma pe atunci: la fel ca astăzi. Din acest punct de vedere, lumea nu s-a schimbat. Țigările au devenit mai fine, filtrul, aproape perfect, tunul, mai aromat, dar nimic din ele nu indica potopul care în momentul acestei povestiri cuprinsese tot pământul, ca o negură și ca o ceață vâscoasă. Poate că potop nu e cel mai potrivit cuvânt atunci când se vorbește de moarte prin intoxicare cu un gaz otrăvitor, dar sentimentul de scufundare este același. Atingi fundul și asta e

sfârșitul, nu mai ai unde să te duci. Moartea nu e un balon, ci o ancoră. Sufletele, e drept, își luau zborul când camionul ajungea la destinație, amețite de aerul proaspăt, dar trupurile rămâneau pe fund, uneori atât de încâlcite, încât prizonierii sârbi înjurau printre dinți în timp ce încercau să le desprindă membrele și degetele încrucișate. Li se promisese, citisem undeva, că după ce duceau treaba la bun sfârșit, urma să fie trimiși într-un lagăr de muncă din Norvegia. Așa au trăit două luni în minciună, care făcea parte dintr-o minciună mai mare, dintr-un spectacol în care fiecare juca rolul care i se repartizase. Nu era permisă nicio improvizație. Totul, chiar și arta, servea unui scop anume. Dacă fiecare ar fi jucat cum îl tăia capul, totul s-ar fi dus de râpă. Deținuții din lagăr jucau rolul plecării în România sau Polonia și urcau în camion de parcă păseau pe un tărâm al nimănuși aflat între două frontiere de sârmă ghimpată. Deținuții sârbi murdari de noroi înfingeau lopețile în pământ și-l presărau peste gropile care dădeau pe afară, ca și cum construiau un pod peste Marea Nordului. Și așa cum camionul nu mergea de fapt în România sau Polonia, nici podul lor nu-i ducea nicăieri. Pe timp de potop, pământul nu există. Cine ar fi putut însă să știe asta? Oricum viața este o iluzie, fie că e război sau pace. E vorba de aceeași insistență chinuitoare de a supraviețui puțin mai mult decât era prevăzut. Prezent sau absent, Dumnezeu este crud, nu are pic de milă. Când închide ochii, îi închide, și nu se mai poate face nimic. Sufletele

se adună în jurul lui, vocile lor răsună ca un clinchet a mii de clopoței, iar Dumnezeu doar dă din mână. Așa a dat din mână și Götz, ori poate Meyer, când a văzut osia ruptă. Un asemenea lucru poate doar să te înfurie, oricât de disciplinat ai fi, așa cum erau Götz și Meyer. Unele lucruri sunt pur și simplu mai puternice decât tot ceea ce ține de ființa omenească. În plus, Götz, ori poate Meyer, sau poate amândoi, se săturaseră de acea țară sălbatică, de oamenii primitivi și de lipsa de ordine. Nu era vorba că Götz, ori poate Meyer, era nostalgic, dar simțul datoriei era mai mare decât dorul de casă, deși e plăcut să mănânci cârnați și să bei bere în tihna camerei tale. Să fi avut puteri supranaturale, Götz, ori poate Meyer, ar fi reparat cu propriile mâini acea osie și ar fi readus-o în starea ei inițială. La drept vorbind, se mai defectaseră și alte camioane, mai ales pe drumurile desfundate din Rusia și Ucraina, dar pentru Götz sau Meyer, sau pentru amândoi, asta nu era o consolare. Omul se acomodează ușor cu obiectele și se așteaptă ca și obiectele să se acomodeze ușor cu el, iar când acestea îl trădează, se simte, pe drept cuvânt, dezamăgit. Nu într-atât, cel puțin nu în cazul lui Götz și Meyer, încât să-i dea un picior, mă refer la camion, sau să-i tragă vreo înjurătură. Și nu pentru că le-a servit cu devotament, ci pentru că, spre deosebire de cei pe care i-a transportat, acesta avea suflet. Götz, ori poate Meyer, știe foarte bine asta, pentru că de nenumărate ori, în timp ce conducea, a simțit cum cabina camionului îl învăluia matern, cum se străduia să-i ușureze

fiecare gest. Dacă i-ar fi stat în putință, Götz, ori poate Meyer, este convins, cu siguranță ar fi zburat. La Berlin reparația a durat doar două zile și din 15 iunie 1942 camionul a pornit spre Riga. Nu știu dacă Götz și Meyer au fost trimiși împreună cu el. Dacă n-a fost așa, e greu de imaginat cât de mare le-a fost tristețea. De câte ori nu l-au curățat și lustruit, nu i-au șters farurile, nu i-au spălat parbrizul și interiorul! Chiar și cineva mai dur decât Götz și Meyer ar fi avut o lacrimă în coada ochiului. În realitate, în prima noapte, după ce s-a confruntat cu necazul osiei rupte, Götz sau Meyer s-a întristat cu adevărat în timp ce stătea culcat în pat. Nu era vorba de lacrimi, dar avea pieptul greu, ceva îl apăsa și de afară, și dinlăuntru, că abia mai putea să respire. A ridicat mâinile și le-a așezat cruciș sub cap, dar nu l-a ajutat. În cameră nu ardea lumina, iar pe fereastră putea vedea cerul presărat cu stele. Licărul lor îi transmitea ceva, nu înțelegea ce, dar simțea că acel mesaj e legat de apăsarea care nu ceda. Să fi fost o durere cosmică despre care citise undeva, cândva? Bietul Götz sau Meyer. Mi-ar fi plăcut să le fi văzut poza, poate că atunci aș fi putut să le descriu expresia feței. Nu i-am văzut însă niciodată, nici pe Götz și nici pe Meyer, puteam doar să mi-i imaginez. Interesul meu față de ei doi a apărut într-o vreme când încercam să acopăr cât mai multe pete albe din arborele meu genealogic. Trecusem de cincizeci de ani, știam încotro mă duce viața, așa că nu-mi mai rămăsese decât să stabilesc de unde am pornit. Am cercetat arhive, am vizitat muzee,

am luat cărți din biblioteci. Așa au intrat Götz și Meyer în viața mea. Mai precis, aproape toate femeile din familia tatălui meu și a mamei mele au dispărut, așa cum se spune, în lagărul de la Sajmiște¹, deși în realitate au murit pe străzile și drumurile din Belgrad, în camionul condus de Götz și Meyer până la locul de execuție de la Jajinci². Numele lor sunt amintite pentru prima oară în telegrama lui Heinrich Müller, Obergruppenführerul SS, șeful Gestapoului din Berlin, transmisă la mijlocul lui martie 1942 lui Emanuel Schäfer, Standartenführerul SS, șeful poliției germane din Belgrad. În telegramă se anunța sosirea unor agenți speciali cu un camion cu o destinație specială, care urmau să-i expună misiunea lor specială. Recunosc că tocmai acest detaliu m-a atras la Götz și Meyer, faptul că aceștia nu erau niște șuruburi oarecare dintr-un mecanism uriaș, care nu știau la ce servea acel mecanism, ci erau într-un totu inițiați în secretul misiunii lor și în același timp mesageri ai morții, însăși moartea. Am încercat să-mi imaginez clipa când superiorul lor le comunică scopul călătoriei. Götz și Meyer stau în poziție de drepți, confirmă hotărât că au înțeles, deși poate că nici nu era necesar să li se explice prea mult. Dobândiseră deja experiență pe frontul de est, ceea ce pare foarte verosimil, mai ales dacă se ține cont de a fi cât mai eficient în această întreprindere. În acest

1. Lagăr de concentrare nazist din perioada Celui de-Al Doilea Război Mondial pe teritoriul Statului Independent Croat (NDH), aflat la periferia Belgradului. Acesta a funcționat din decembrie 1941 până în septembrie 1944.

2. Fost câmp de execuție al evreilor, în prezent sector al Belgradului.

sens, instruirea personalului nu trebuia să fie un risc sau o verigă slabă în acest lanț, iar Götz și Meyer cu siguranță nu erau începători. Am încercat să-mi imaginez, dacă erau căsătoriți, cum își luau la revedere de la soțiile lor. Götz, sau Meyer, îngenunchează în fața soției și-și lipește obrazul de abdomenul ei, în vreme ce Meyer, sau Götz, își sărută soția pe frunte. Oare ce le spuneau? Cât de mult știau ele? Probabil că știau câte ceva, lucrurile de felul ăsta se află întotdeauna, poate că unul din ei vorbea în somn sau îl luase gura pe dinainte în timpul cinei. Dar, când e război, cel mai bine e, dacă nu ești participant direct, să știi cât mai puțin, măcar asta e o mică victorie asupra realității care se manifestă la fel pentru toți, indiferent de convingerile politice. Oricât de ciudat ar suna, uneori femeile pot fi mai ușor de înțeles decât bărbații. Despre ce vorbeau, de pildă, Götz și Meyer în timp ce conduceau camionul spre Belgrad? Mă îndoiesc că admirau frumusețea peisajelor montane sau de câmpie, deși Götz, ori poate Meyer, recita uneori câte un vers din Goethe. Nu vorbeau nici despre serviciu care devenise de-acum rutină, poate un simplu calcul care le arăta câte zile mai aveau până se întorc acasă. (Cincizeci și patru, după socoteala lor; vreo optzeci în realitate.) Ar fi putut discuta despre întoarcere, dar atunci despre ce-ar mai fi discutat în toate zilele pe care le mai aveau de petrecut în văgăuna aceea? Götz, sau Meyer, cel care era cu siguranță căsătorit, era ușor îngrijorat din cauza deselor amigdalite pe care le făcea fiica sa, Hilda. O să-i treacă

până când se întorc, îl consola Götz, sau Meyer, cel care probabil nu era căsătorit, dar adevărul e, adăuga el, că sănătatea trebuie păstrată și îngrijită din copilărie. În copilărie, de pildă, el și-a dorit să fie pilot, dar n-a avut grijă de corpul lui, dacă ar fi avut, așa cum nu a făcut-o, ar fi trecut cu bine de controalele și de testele medicale, iar acum, cine știe, poate că stătea la manșa unui Messerschmitt. Doamne, cu câtă poftă a mai răs Götz, ori poate Meyer, când i-a auzit povestea! Se tot lovea cu palmele peste genunchi. Bătea din palme. Dar Meyer, ori poate Götz, era serios. Geaca din piele, de pilot, stătea atârnată în cabina camionului, uneori o și îmbrăca cu acordul tacit al partenerului său. Atunci îi făcea plăcere să deschidă fereastra, să simtă pe față adierea aerului proaspăt. La început îl deranjau în reveriile sale loviturile seci și strigătele înăbușite care răzbăteau din partea din spate a camionului, mai târziu însă nu le mai auzea. Omul se obișnuiește cu toate, de ce nu și cu asta? Nici acele lovituri nu durau prea mult, ca de altfel nici strigătele de ajutor, pentru că înăuntru erau îndeobște femei și copii. Cu bărbații adulți dura mai mult, loviturile mai ales, așa că, din acest punct de vedere, treaba lor era mult ușurată. Lui Götz și lui Meyer li s-a comunicat, era inevitabil, că aproape toți bărbații evrei din Serbia fuseseră executați. Nu știau cum se întâmplase asta, dar, la drept vorbind, nici nu-i interesa prea mult acest lucru. În schimb, eu știu cum s-au petrecut toate acestea: aproape toți bărbații din familia tatălui meu și a mamei mele au

pierit în toamna anului 1941. La început au fost adunați în diferite lagăre și închisori, apoi trimiși să fie executați în grupuri mai mari sau mai mici, deseori ca revanșă pentru soldații germani uciși. Îngropați în diferite locuri de execuție din împrejurimile Belgradului, aceștia au format o rețea încâlcită a morții pe care n-am reușit s-o descurc niciodată în totalitate. Despre cei care au fost în lagărul de la Sajmiște se știe măcar traseul exact: peste podul Sava, prin Belgrad până la Jajinci. Eu cunosc drumul; ei nu l-au știut. În timp ce stăteau la rând în spatele camionului, credeau că pleacă într-un alt lagăr din România sau Polonia. Nu așa le spusese comandantul lagărului, un anume Andorfer, care se străduise să inventeze chiar și un regulament al noului lagăr și să-l distribuie membrilor Administrației evreilor? Cu totul întâmplător, sau poate că nu, Untersturmführerul Andorfer, înainte să se dedice profesional organizației SS, a lucrat ca director executiv al unui hotel. Condițiile de cazare din acel hotel de la Sölden am Öztal erau cu siguranță mai bune decât în lagărul de la Sajmiște, unde geamurile sparte erau acoperite cu scânduri bătute în cuie, unde se căscau crăpături în pereți și unde ploua prin acoperiș. Nu e de mirare atunci că deținuții din lagăr se prezentau la început de bunăvoie să plece: cât mai departe de locul acela care nu era umilitor doar prin condițiile sale inumane, dar și prin faptul că erau expuși Belgradului, care îi privea de pe malul celălalt. Durerea e mai intensă când ceea ce ai pierdut se află tot timpul în fața ochilor. Chiar